

Tomasz Kotliński

Organizacja adwokackiego sądownictwa polubownego w Drugiej Rzeczypospolitej

Palestra 51/3-4(579-580), 147-156

2006

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

KARTY HISTORII

Tomasz Kotliński

Organizacja adwokackiego sądownictwa polubownego w Drugiej Rzeczypospolitej

W każdej z polskich ustaw okresu międzywojennego regulujących ustrój adwokatury jednym z obowiązków rady adwokackiej było wykonywanie sądownictwa polubownego¹. Istnienie tego obowiązku opierało się na przepisie, zgodnie z którym zadaniem rady adwokackiej było sprawowanie sądownictwa polubownego między adwokatami i ich klientami oraz samymi adwokatami. Sądownictwem polubownym objęte były również spory wynikięte między adwokatami a aplikantami. Sposób wykonywania sądownictwa polubownego przez rady adwokackie określony był wewnętrznymi regulaminami, uchwalanymi przez organy adwokatury, oraz przepisami procedury cywilnej dotyczącymi sądownictwa polubownego. Istotne jest również odróżnienie tzw. koleżeńskiego sądownictwa polubownego, wykonywanego przez rady adwokackie, od sądownictwa polubownego określonego tylko przepisami kodeksu postępowania cywilnego. Uwikłany w spór adwokat mógł bowiem początkowo skorzystać bądź z sądu koleżeńskiego, bądź z zapisu na sąd polubowny w trybie procedury cywilnej.

Zgodnie z uchwałami organów korporacyjnych, każdy spór o charakterze cywilnym, pozostający w związku z czynnościami zawodowymi członka izby adwokackiej, powinien być

¹ Pierwszą polską ordynacją adwokacką był dekret z 24 grudnia 1918 r. w przedmiocie Statutu Tymczasowego Palestry Państwa Polskiego (Dz.P. Nr 22, poz. 75), który w art. 24 stanowił, że do zakresu czynności Rady Adwokackiej należy załatwianie w drodze polubownej sporów między członkami palestry, jak również między nimi a osobami trzecimi. Podobne rozwiązania przyjęto w przepisach kolejnych ordynacji adwokackich, tj. art. 3 rozporządzenia Prezydenta RP z 7 października 1932 r. – Prawo o ustroju adwokatury (Dz.U. RP Nr 86, poz. 733) oraz art. 2 ustawy z 4 maja 1938 r. – Prawo o ustroju adwokatury (Dz.U. RP Nr 33, poz. 289).

rozpatrzone w drodze sądownictwa polubownego. Kierowanie pozwu do sądu państwowego przez członka adwokatury przeciw klientowi lub innemu adwokatowi traktowane było jako naruszenie zasad etyki zawodowej. Adwokat nie mógł także uchylić się od poddania sprawy pod rozstrzygnięcie sądu polubownego. Również sprawy karne, dotyczące przestępstw ściganych z oskarżenia prywatnego, których stroną był członek adwokatury, powinny być rozstrzygane wyłącznie w drodze sądownictwa polubownego lub dyscyplinarnego².

Przedstawione wyżej uwagi określają istotę i ogólne zasady adwokackiego sądownictwa polubownego w Drugiej Rzeczypospolitej. Dalsza część niniejszej pracy stanowić będzie próbę szczegółowego przedstawienia organizacji i rozwoju adwokackiego sądownictwa polubownego w omawianym okresie, w oparciu o kryterium chronologiczne. Wybór kryterium wynika z istotnej cezur, jaką stanowiło wprowadzenie w 1932 r. jednolitego dla całego państwa ustroju adwokatury.

Pierwszy okres, bez wątpienia najbardziej ubogi pod względem rozwoju sądownictwa polubownego, obejmuje lata obowiązywania Statutu Tymczasowego Palestry Państwa Polskiego (1918–1932). W okresie tym wszystkie rady adwokackie działające pod rządami Statutu³ obowiązywał wspólny im regulamin uchwalany przez NRA. Regulamin ten nie zawierał szczególnych postanowień odnoszących się wyłącznie do sposobu wykonywania sądownictwa polubownego przez rady. Stąd też rozstrzyganie adwokackich sporów na drodze polubownej odbywało się w sposób przewidziany w regulaminie dla wykonywania czynności rady adwokackiej. Zgodnie z postanowieniami ostatniego z przyjętych przez NRA regulaminów rada adwokacka przy rozpoznawaniu spraw powoływała spośród swoich członków referenta, lub w sprawach większej wagi koreferenta⁴. Rada miała także prawo, wedle własnego uznania, powoływania komisji do załatwienia konkretnej sprawy lub spraw określonego rodzaju. Można przyjąć, że w okresie obowiązywania Statutu Tymczasowego adwokackie sądownictwo polubowne wykonywane było przez rady adwokackie właśnie poprzez powoływanie *ad hoc* specjalnych komisji. Analiza sprawozdań rad adwokackich w omawianym okresie wskazuje jednak na marginalny udział sporów rozstrzyganych w drodze polubownej w stosunku do ogólnej liczby spraw załatwianych przez rady adwokackie⁵.

Należy również wspomnieć, że do roku 1932 na ziemiach byłego zaboru austriackiego i pruskiego nadal obowiązywały w niewielkim tylko stopniu zmienione ordynacje zaborcze⁶.

² J. Beseches, L. Korkis, *Ustrój adwokatury*, Lwów 1938, s. 26 i n.

³ Statut obowiązywał początkowo jedynie na terenie byłej Kongresówki. W związku z rozciągnięciem w 1922 r. mocy obowiązującej Statutu na Ziemię Wschodnią i Ziemię Wileńską, ostatecznie pod jego rządami pozostawały do 1932 r. cztery Izby adwokackie, tj. warszawska, lubelska, wileńska i łucka.

⁴ *Regulamin Rad Adwokackich Okręgowych zatwierdzony na posiedzeniu Naczelnej Rady Adwokackiej w dniu 11 lutego 1928 r.*, Warszawa 1928, s. 41.

⁵ Dla przykładu, sprawozdania Rady Adwokackiej w Wilnie z ostatnich lat obowiązywania Statutu w ogóle nie poświęcają miejsca sprawom sądownictwa polubownego. Nadto, jeśli przyjmie się, że spory między adwokatami a klientami dotyczyły głównie honorariów, to Wileńska Rada Adwokacka w roku sprawozdawczym 1931/1932 rozpatrzyła najprawdopodobniej w drodze polubownej tylko siedem takich spraw, *Sprawozdanie Rady Adwokackiej w Wilnie za rok 1931–1932*, Wilno 1932, s. 29.

⁶ Na ziemiach byłego zaboru pruskiego obowiązywała ustawa z 1878 r. – Reschtsanwaltsordnung, zmieniona następnie m.in. ustawą z 18 lipca 1924 r. o adwokaturze w okręgach Sądów Apelacyjnych

Ustawy te nie zawierały postanowień dotyczących wykonywania sądownictwa polubownego w sporach między adwokatami oraz adwokatami i klientami⁷. Przyjąć zatem można, że spory te rozstrzygane były na drodze sądowej, bez udziału organów samorządu adwokackiego.

Jednolity dla całego państwa polskiego ustrój adwokatury, wprowadzony rozporządzeniem Prezydenta RP z 1932 r., rozpoczął drugi okres w dziejach adwokatury międzywojennej. Nowa ordynacja przyjęła za Statutem prawo rad adwokackich do rozstrzygania w drodze polubownej sporów między członkami palestry oraz między nimi a klientami. Rady adwokackie określały zasady swojej organizacji, w tym także sposób wykonywania ustawowych obowiązków, wewnętrznymi regulaminami. Mimo oparcia wszystkich regulaminów na wspólnych przepisach ustawowych rady adwokackie w sposób różny dla siebie uregulowały zasady wykonywania adwokackiego sądownictwa polubownego. Istnieje zatem konieczność przedstawienia organizacji sądownictwa polubownego w poszczególnych izbach.

W Izbie krakowskiej sądownictwo polubowne między członkami Izby, a także nimi i ich klientami, ujęte zostało w ramy stałego sądu polubownego, działającego w oparciu o przepisy kodeksu postępowania cywilnego przy Radzie Adwokackiej. Stosownie do postanowień regulaminu w skład sądu wchodziło 9 członków, których wybierała corocznie Rada ze swego grona. Podstawą wszczęcia postępowania przed sądem było wniesienie przez jedną z zainteresowanych stron prośby o polubowne rozstrzygnięcie sporu. W przypadku zgłoszenia prośby biuro Rady Adwokackiej przedstawiało stronom do podpisania zapis na sąd polubowny, z jednoczesną informacją o prawie wyłączenia dwóch sędziów polubownych. Postępowanie prowadzone było przez trzech sędziów, których do rozpatrzenia określonej sprawy wyznaczał dziekan. Regulamin, poza wyrokiem, dawał również sądowi możliwość orzekania o kosztach postępowania, które jednak w każdym przypadku przepadały na rzecz właściwych funduszy Izby⁸. Podobne do przedstawionego rozwiązanie przyjęto w Izbie lwowskiej, z tym że sąd polubowny działający przy Radzie Adwokackiej we Lwowie nie miał charakteru sądu stałego.

Z kolei w Izbie warszawskiej, stosownie do postanowień regulaminu jej Rady Adwokackiej, podstawę rozstrzygnięcia sporu między członkami Izby stanowił wniosek jednej ze stron o załatwienie sporu na drodze sądownictwa polubownego. Natomiast spory między adwokatami a ich klientami rozpatrywane były przez Radę Adwokacką wyłącznie w przypadku, gdy obie strony w pisemnych deklaracjach poddały spór pod jej rozstrzygnięcie. Czynności związane z sądownictwem polubownym wykonywane były na podstawie zlecenia ich przez Radę jednemu z jej członków, bądź przez powołaną w tym celu specjalną ko-

w Poznaniu i Toruniu oraz górnośląskiej części okręgu Sądu Apelacyjnego w Katowicach (Dz.U. RP Nr 78, poz. 755). Z kolei w byłym zaborze austriackim obowiązywała ustawa z 1868 r. – Advokatenordnung, uzupełniona następnie w roku 1872 Statutem Dyscyplinarnym.

⁷ Pruska ustawa adwokacka nie zawierała żadnych przepisów określających sposoby rozstrzygania spraw adwokatów pozostających w sporze. Podobnie austriacka ordynacja adwokacka nie wprowadzała uregulowań dotyczących rozpatrywania w drodze polubownej sporów, w których stroną był adwokat. Tym samym można przyjąć, że tego rodzaju spory rozstrzygane były na drodze sądowej. Jednakże na ziemiach byłego zaboru austriackiego często spotykanym środkiem załatwiania sporów było korzystanie z prawa wniesienia zażalenia na członka adwokatury do Wydziału Izby; patrz: *Sprawozdanie Wydziału Izby Adwokatów we Lwowie za rok 1930*, Lwów 1931, s. 84.

⁸ *Regulamin Rady Adwokackiej w Krakowie*, Kraków 1933, s. 7.

misję. W ramach zlecenia członek Rady lub komisja zobowiązani byli do przeprowadzenia samego dochodzenia w sprawie lub podjęcia próby polubownego załatwienia sporu, bądź rozstrzygnięcia sporu⁹. W praktyce Rada, dla każdego powstałego sporu, w celu jego rozstrzygnięcia powoływała – początkowo w formie *ad hoc* – komisje specjalne¹⁰. Regulamin Rady zabraniał również członkom Izby dochodzić należnego honorarium od klienta przez wytoczenie powództwa, bez wcześniejszej próby załatwienia sporu na drodze polubownej, a w przypadku jej fiaska, bez uprzedniego zezwolenia Rady lub jej Prezydium¹¹.

Identyczne jak przedstawione powyżej regulacje Izby warszawskiej w zakresie polubownego załatwiania sporów i sądownictwa polubownego zawierały regulaminy Rady Adwokackiej w Wilnie¹² i Lublinie¹³. Zgodność regulaminowych przepisów tych Rad Adwokackich tłumaczyć można zarówno łączącą te trzy izby tożsamością historyczno-ustrojową, jak i kolejnością powstawania regulaminów, z których jako pierwszy został opracowany i przyjęty regulamin Rady Adwokackiej w Warszawie.

Z kolei regulaminy rad adwokackich obejmujących swym zasięgiem ziemie byłego zaboru pruskiego, tj. Izby poznańskiej, toruńskiej i katowickiej, nie rozwijały w zasadzie zasad wykonywania przez radę ustawowego obowiązku sprawowania sądownictwa polubownego. Na przykład regulamin Rady Adwokackiej w Poznaniu stanowił jedynie, że Rada w ramach wykonywania swych czynności prowadzi sprawy z zakresu sądownictwa polubownego w sporach między adwokatami oraz adwokatami i ich klientami¹⁴. Brak szerszego uregulowania problematyki sądownictwa polubownego na ziemiach zachodnich można w pewnym zakresie tłumaczyć nieufnością tamtejszych rad adwokackich wobec tej instytucji. Nieufność ta wiązała się z obawą o sens istnienia sądów polubownych wobec faktu, że sędziami w sprawach klientów mieli być sami adwokaci. Nadto wyrażano pogląd, że wprowadzenie instytucji stałych sądów polubownych może być rozumiane jako pewnego rodzaju *votum* nieufności wobec sądownictwa państwowego¹⁵.

Najistotniejsze znaczenie dla rozwoju adwokackiego sądownictwa polubownego w okresie dwudziestolecia międzywojennego miała uchwała NRA podjęta 5 października 1934 r., która wprowadziła dwie fundamentalne zasady odnoszące się do sądownictwa polubownego¹⁶. Pierwsza zasada stanowiła, że spory pomiędzy członkami adwokatury na tle stosunków zawodowych podlegają wyłącznie sądownictwu polubownemu¹⁷. Druga zaś,

⁹ Regulamin Rady Adwokackiej w Warszawie, „Palestra” 1933, nr 5, s. 241.

¹⁰ Sprawozdanie Rady Adwokackiej w Warszawie za rok 1934–1935, Warszawa 1935, s. 55.

¹¹ Regulamin Rady Adwokackiej w Warszawie, *op. cit.*, s. 241.

¹² Regulamin Rady Adwokackiej w Wilnie, Wilno 1933, s. 34.

¹³ Regulamin Rady Adwokackiej Okręgu Sądu Apelacyjnego w Lublinie, Lublin 1935, s. 42.

¹⁴ Regulamin Rady Adwokackiej w Poznaniu, Poznań 1934, s. 5.

¹⁵ Sprawozdanie Rady Adwokackiej w Poznaniu za czas od 1 stycznia 1934 r. do 30 września 1934 r., Poznań 1934, s. 14.

¹⁶ Uchwała NRA z 5 października 1934 r. określająca zasady organizacji przez rady adwokackie sądownictwa polubownego poprzedzona została przygotowaniem projektu, który z początkiem 1934 r. przesłany został przez NRA poszczególnym radom w celu zaopiniowania. Po przedstawieniu opinii projekt ten, przed uchwaleniem ostatecznej wersji, był przedmiotem obrad zwołanej przez NRA Konferencji Dziekanów i Wicedziekanów Rad Adwokackich, *Sprawozdanie Rady Adwokackiej w Warszawie za rok 1933–1934*, Warszawa 1934, s. 12.

¹⁷ Zasada ta uzupełniona została przez NRA w 1937 r. wyraźnym wskazaniem, że adwokatowi nie

stanowiąca w pewnym zakresie uzupełnienie pierwszej, wprowadzała dla członków adwokatury wyłączną właściwość stałych komisji ds. spraw polubownego załatwiania sporów cywilnych pomiędzy adwokatami oraz adwokatami i klientami¹⁸. Komisje te działały przy radach adwokackich.

Jak już wspomniano, druga zasada wynikająca z powołanej uchwały NRA dotyczyła wyłączności komisji w sprawach rozstrzygnięcia adwokackich sporów zawodowych. Dla realizacji tej zasady NRA zobowiązała wszystkie rady adwokackie do utworzenia stałych komisji ds. sądownictwa polubownego, określając jednocześnie ogólny zakres ich organizacji. Stosownie do niego dziekan zobowiązany był delegować do składu komisji członków izby w liczbie odpowiadającej miejscowym potrzebom¹⁹. W razie konieczności istniała możliwość tworzenia komisji w delegacjach rady adwokackiej. Na czele każdej z utworzonych komisji stać miał przewodniczący, do którego obowiązków poza kierowaniem pracami komisji należało w szczególności podejmowanie wszelkich zarządzeń w celu załatwienia sporu. W ramach prowadzonego przed komisją postępowania wyjaśniającego strony mogły podpisać prywatny akt ugody, zobowiązać się do zawarcia ugody w formie notarialnej lub poddać się rozstrzygnięciu komisji i w tym celu sporządzić zapis na sąd polubowny. Postępowanie przed komisją rady kończyło się albo z chwilą wyboru sędziów polubownych spoza członków komisji, albo z chwilą wydania przez komisję wyroku²⁰.

Przywołana uchwała NRA z października 1934 r. zawierała ponadto delegacje dla utworzenia specjalnej komisji, która byłaby właściwą do rozpatrywania sporów między adwokatami lub aplikantami z różnych izb. Stosownie do przedstawionej delegacji została przez NRA utworzona stała Komisja ds. Sądownictwa Polubownego przy NRA, w skład której powołano pięciu adwokatów, z których jeden objął funkcję przewodniczącego, pozostali zaś pełnili funkcję członków²¹. Komisja w przedstawionym składzie opracowała regulamin, który po zatwierdzeniu przez Wydział Wykonawczy NRA wszedł w życie w maju 1935 r.²²

Komisja była właściwa do rozpatrywania wszelkich sporów cywilnych między adwoka-

wolno uchylić się od rozpoznania sporu przed komisją ds. sądownictwa polubownego, jeżeli z wnioskiem takim wystąpił klient. NRA uzupełniając swoją uchwałę z października 1934 r. wskazała także na wyłączność sądownictwa polubownego w sprawach o honoraria adwokackie. Wyłączność ta nie miała jednak zastosowania w przypadkach, w których nastąpiło uprzednie wydanie przez właściwą radę adwokacką zezwolenia adwokatowi na wniesienie przeciw klientowi pozwu do sądu państwowego, *Sprawozdanie Rady Adwokackiej w Poznaniu za czas od 1 października 1936 r. do 30 września 1937 r.*, Poznań 1937, s. 42.

¹⁸ *Organizacja sądownictwa polubownego adwokatury*, „Wileński Przegląd Prawniczy” 1935, Nr 2, s. 66.

¹⁹ Skład liczebny komisji ds. sądownictwa polubownego zależał od aktualnych potrzeb, na które składała się zapewne liczba spraw rozstrzyganych na drodze polubownej oraz wpływająca na to liczebność członków danej izby adwokackiej. Przykładowo komisja istniejąca przy Radzie Adwokackiej w Warszawie, nieobejmująca delegatur, składała się w 1937 r. z 24 członków i przewodniczącego, zaś komisja działająca przy Radzie Adwokackiej w Wilnie liczyła w 1936 r. jedynie 8 adwokatów.

²⁰ *Organizacja sądownictwa polubownego adwokatury*, *op. cit.*, s. 66.

²¹ Do pierwszego składu Komisji NRA powołała trzech adwokatów z Warszawy, w tym Stefana Urbanowicza jako przewodniczącego, oraz po jednym adwokacie z Poznania i Lwowa, *Sprawozdanie Rady Adwokackiej w Warszawie za rok 1934–1935*, *op. cit.*, s. 57.

²² *Komisja do spraw Sądownictwa Polubownego przy Naczelnej Radzie Adwokackiej*, „Palestra” 1935, Nr 5, s. 436.

tami lub aplikantami adwokackimi w sytuacji, gdy strony wpisane były na listy prowadzone przez różne izby adwokackie. W wyjątkowych jedynie przypadkach NRA mogła wyłączyć spór spod właściwości Komisji i przekazać go do rozpatrzenia wybranej przez siebie radzie adwokackiej. W związku z bezwzględnym przymusem rozstrzygnięcia sporów między członkami izby na drodze sądownictwa polubownego uwikłane w spór strony miały możliwość albo sporządzić zapis na sąd polubowny w składzie wybranym przez siebie, albo od razu poddać spór pod rozstrzygnięcie Komisji. Mimo swobody stron w zakresie sposobu wyboru sądu polubownego regulamin Komisji nakładał na członków palestry obowiązek przekazania sprawy do właściwości sądu Komisji w sytuacji, w której mimo istniejącego uprzednio zapisu stronom nie udało się porozumieć co do zaproponowanego składu sądu polubownego. Ponadto przewodniczący Komisji ds. Sądownictwa Polubownego właściwy był do wyznaczenia osoby superarbitra, jeżeli wyznaczeni przez strony arbitrzy nie byli w stanie w przeciągu miesiąca wyznaczyć superarbitra²³.

Na czele Komisji stał, wybierany na okres roku, jej przewodniczący, który czuwał nad całokształtem działań podejmowanych przez Komisję. Do jego obowiązków należało w szczególności dbanie o sprawne wykonywanie prac w ramach Komisji, wyznaczanie kompletów sądzących i ich przewodniczących oraz przekazywanie im poszczególnych spraw do osądzenia. Ponadto przewodniczący przygotowywał roczne sprawozdanie z prac Komisji w celu przedłożenia go NRA oraz zwoływał, w miarę potrzeby, plenarne posiedzenia Komisji dla omówienia spraw administracyjno-organizacyjnych²⁴.

Rozstrzygnięcie sporów przed Komisją należało do kompletów sądzących, w skład których wchodziło trzech członków Komisji oraz przewodniczący kompletu. Podstawą wszczęcia postępowania przed kompletem było przekazanie mu sprawy przez przewodniczącego Komisji. Z kolei przekazanie sprawy następowało po wytoczeniu sporu przez zainteresowane strony przed forum Komisji lub na żądanie NRA. Przed rozpoczęciem postępowania stronom przysługiwało prawo wyłączenia sędziego na zasadach określonych w procedurze cywilnej²⁵.

Postępowanie przed kompletem prowadzone było z zachowaniem przepisów procedury cywilnej dotyczących sądu polubownego. Wyroki wydawane przez komplet orzekający zapadały większością głosów, miały charakter ostateczny, zaś strony obowiązywał bezwzględny zakaz korzystania z jakichkolwiek środków prawnych w celu wzruszenia wydanego orzeczenia. Czuwanie nad wykonaniem wyroków wydanych przez komplet orzekający należało do właściwych rad adwokackich. Niestosowanie się przez uwikłanych w spór adwokatów lub aplikantów adwokackich do postanowień regulaminu Komisji lub wydanego przez jej kolegium wyroku stanowiło naruszenie obowiązków stanu i jako takie podlegało odpowiedzialności dyscyplinarnej. Regulamin wprowadzał ponadto zakaz kierowania wyroku polubownego do egzekucji komorniczej bez uprzedniej zgody właściwej Rady Adwokackiej, która mogła zostać wydana jedynie w wyjątkowych przypadkach²⁶.

Po wejściu w życie uchwały NRA, wprowadzającej zasadę wyłączności adwokackich sądów polubownych w sprawach sporów członków palestry, nastąpił znaczny wzrost tego

²³ *Ibidem*, s. 437.

²⁴ *Ibidem*, s. 438.

²⁵ *Ibidem*, s. 438.

²⁶ *Ibidem*, s. 438.

rodzaju spraw rozpatrywanych przez rady. Zjawisko to można tłumaczyć przejściem części jeszcze niezalatwionych oraz przyszłych spraw z sądów państwowych do sądownictwa polubownego. Było to bez wątpienia następstwem właśnie owej zasady wyłączności. Z drugiej zaś strony pewnym czynnikiem wpływającym na zmniejszenie się liczby pozwów kierowanych przeciw adwokatom do sądów państwowych było ograniczenie prawa zastępstwa strony w sprawach przeciwko członkom palestry²⁷. O ile bowiem adwokat mógł reprezentować stronę przed sądem polubownym bez żadnych szczególnych wymogów formalnych, o tyle dla zastępstwa przed sądem państwowym w sprawie przeciw innemu adwokatowi musiał już uzyskać zgodę właściwej rady, a w Izbie poznańskiej nawet dodatkowo zgodę pozostającego w sporze adwokata²⁸. Czynnikiem, który sprzyjał rozwojowi adwokackich sądów polubownych, był bez wątpienia także obiektywizm, kompetencja i rzetelność komisji ds. sądownictwa polubownego oraz fakt zwolnienia postępowania polubownego z kosztów procesowych i kosztów ewentualnego zastępstwa adwokackiego²⁹. Jeśli natomiast przyjmiemy, że większość rozpatrywanych na drodze polubownej sporów dotyczyła honorariów adwokackich, to wzrost tego rodzaju sporów był pośrednim następstwem ogólnego przeładnienia adwokatury, a co za tym idzie, również jej zubożenia.

Jak już wspomniano, uchwała NRA z października 1934 r. zobowiązała wszystkie rady adwokackie do utworzenia stałych komisji do rozstrzygania sporów polubownych. W praktyce uchwała NRA nie objęła jedynie Izby krakowskiej, w której stały sąd polubowny istniał już od 1933 r. O ile jednak rady zastosowały się do powyższej uchwały i powołały stałe komisje, o tyle określenie podstaw prawnych działania nowych komisji w poszczególnych izbach przedstawiało się już zasadniczo różnie. Część z izb adwokackich, jak np. Izba wileńska, ograniczyła się jedynie do powołania stałych komisji, opierając ich działalność na dotychczasowych regulaminach³⁰. Z kolei inne izby albo uchwały tymczasowe zasady organizacji stałych komisji, albo przystąpiły do prac nad odrębnymi regulaminami określającymi zakres działania sądownictwa polubownego. Na przykład w Izbie poznańskiej przyjęto pierwszą metodę, uchwalając tymczasowy regulamin działania komisji rozjemczych, obowiązujący wszystkie stałe komisje utworzone w Poznaniu i delegaturach³¹. Regulamin ten gwarantował komisjom pełny zakres kompetencji w zakresie wykonywania powierzonych

²⁷ Ograniczenie to wprowadzone zostało na mocy uchwały NRA, która, podobnie jak uchwała w sprawie organizacji adwokackiego sądownictwa polubownego, podjęta została w październiku 1934 r. Przedmiotowa uchwała, mimo wcześniejszych krytycznych opinii niektórych rad adwokackich, ograniczyła możliwość podejmowania się przez adwokatów spraw przeciwko członkom palestry. Uchwała stanowiła m.in., że zastępstwo strony w sprawie przeciw adwokatowi, gdy spór powstał na tle czynności zawodowych, jest możliwe tylko za zezwoleniem rady adwokackiej. Nadto z wnioskiem o wydanie zezwolenia mógł wystąpić tylko zainteresowany adwokat, *Komunikat nr 164 w sprawie podejmowania przez adwokatów spraw przeciwko adwokatowi*, „Palestra” 1934, Nr 12, s. 812.

²⁸ Zgodnie z regulaminem koleżeńskim uchwalonym w czerwcu 1936 r. przez Radę Adwokacką w Poznaniu, przyjęcie zastępstwa przeciw koleździe w sprawach niemajątkowych, wynikających z czynności zawodowych, mogło nastąpić jedynie za jego zgodą, J. Beseches, L. Korkis, *op. cit.*, s. 318.

²⁹ J. Beseches, L. Korkis, *op. cit.*, s. 29.

³⁰ *Sprawozdanie Rady Adwokackiej w Wilnie za rok 1934–1935*, Wilno 1935, s. 26.

³¹ Rada Adwokacka w Poznaniu poza uchwaleniem tymczasowego regulaminu komisji rozjemczych (polubownych) powołała stałe komisje w Poznaniu oraz w większości delegatur w imponującej liczbie 41 członków, w stosunku do ogólnego stanu 582 adwokatów wpisanych na listę Izby, *Sprawo-*

zadań, zaś jedynym powiązaniem komisji z Radą Adwokacką był obowiązek informowania przez komisję tej ostatniej o wpływających sprawach. Służyć to miało jednak jedynie celom ewidencyjnym. Natomiast w Izbie warszawskiej przyjęto rozwiązanie polegające na odroczeniu przyjęcia odrębnego regulaminu komisji sądownictwa polubownego do czasu zdobycia w tym przedmiocie praktycznych doświadczeń. Ogólne zasady, określające głównie tryb przekazywania spraw do komisji, uchwalono więc tymczasowo. Zgodnie z nimi sprawa podlegała skierowaniu do sądownictwa polubownego albo na mocy dekretacji dziekana, albo na mocy uchwały Rady Adwokackiej lub jej Prezydium³².

W zasadzie tylko w Izbie lwowskiej, jeszcze w październiku 1934 r., a więc bezpośrednio po uchwale NRA, przyjęto odrębny regulamin sądu polubownego³³. Jest on o tyle interesujący, że stanowiąc uzupełnienie regulaminu lwowskiej Rady Adwokackiej w zakresie wykonywania sądownictwa polubownego, był jednocześnie wykładnią art. 3 p. 2 ustawy z 1932 r. o ustroju adwokatury. Konieczność wykładni przepisu ordynacji traktującego o sądownictwie polubownym wiązała się z wątpliwościami interpretacyjnymi, dotyczącymi wykonywania tego sądownictwa przez radę adwokacką. Wątpliwości te sprowadzały się do rozstrzygnięcia zagadnienia, czy czynności Rady Adwokackiej związane z sądownictwem polubownym obejmują jedynie sądenie spraw, czy też, poza nimi, Rada uprawniona jest także do podejmowania innych czynności. Te inne czynności obejmowały w szczególności inicjowanie i interweniowanie w przedmiocie zawarcia ugody prywatnej lub zapisu na sąd polubowny, zwłaszcza w sytuacji gdy strony powzięły zamiar wyboru sędziów polubownych spoza członków rady. Ostatecznie, w regulaminie Sądu Polubownego lwowska Rada stwierdziła, że czynności sądownictwa polubownego rady adwokackiej rozpoczynają się dopiero w momencie, gdy strony będące w sporze złożą w biurze Rady zapis na sąd polubowny, w którym ustanowią sędziego lub sędziów polubownych wyłącznie z grona członków Izby. Podobnie zapis pozostawiający wybór superarbitra sędziom polubownym nadaje się tylko wówczas do nadania biegu sprawie, jeśli zawiera postanowienie, że superarbitr może być ustanowiony tylko spośród członków rady adwokackiej³⁴.

Podkreślić należy, że mimo wprowadzenia we wszystkich izbach stałych komisji ds. sądownictwa polubownego, część rad adwokackich nadal uczestniczyła bezpośrednio w polubownym rozstrzygnięciu sporów. Na przykład Prezydium Rady Adwokackiej w Warszawie, w przypadku sporów mniejszej wagi, osobiście interweniowało u zainteresowanych stron, w celu polubownego załatwienia sprawy jeszcze przed sporządzeniem zapisu i przekazaniem sprawy do komisji³⁵.

Szczegółowe omówienie sposobu zorganizowania sądownictwa polubownego przez poszczególne rady adwokackie, po podjęciu przez NRA w październiku 1934 r. uchwały o adwokackim sądownictwie polubownym, wykracza poza ramy niniejszej pracy. Tym samym niżej przedstawiona zostanie jedynie organizacja Warszawskiej Stałej Komisji ds. Sądowni-

zdanie Rady Adwokackiej w Poznaniu za czas od 1 października 1934 r. do 30 września 1935 r., Poznań 1935, s. 12 i n.

³² *Sprawozdanie Rady Adwokackiej w Warszawie za rok 1934–1935, op. cit.*, s. 57 i n.

³³ *Sprawozdanie czynności Rady Adwokackiej i Sądu Dyscyplinarnego Izby Adwokackiej we Lwowie, Lwów 1934, s. 39.*

³⁴ *Ibidem*, s. 39.

³⁵ *Sprawozdanie Rady Adwokackiej w Warszawie za rok 1935–1936, Warszawa 1936, s. 78.*

ctwa Polubownego, jako jednej z obszerniejszych regulacji wśród przyjętych przez poszczególne rady adwokackie po wejściu w życie powołanej uchwały z października 1934 r.

W Izbie warszawskiej, na mocy uchwalonego dopiero w 1937 r. odrębnego regulaminu dla wykonywania korporacyjnego sądownictwa polubownego, dziekana lub rada adwokacka powoływali stałą komisję, w skład której delegowano lub powoływano corocznie adwokatów, w liczbie określonej wymienionym regulaminem. Poza komisją istniejącą przy Radzie Adwokackiej istniała możliwość utworzenia dodatkowych komisji na obszarze Izby adwokackiej, które działały w siedzibach sądów okręgowych. Na czele takich komisji stali delegaci Rady Adwokackiej, mianowani przez dziekana. Pracami komisji kierował przewodniczący, do zadań którego należało w szczególności wyznaczanie terminów posiedzeń, wzywanie stron do składania wyjaśnień oraz wydawanie zarządzeń, zmierzających do załatwienia sporu. Dla omówienia aktualnych spraw, związanych z działalnością komisji, przewodniczący z własnej inicjatywy, na polecenie Rady Adwokackiej lub na wniosek co najmniej $\frac{1}{3}$ członków komisji, zwoływał ogólne zgromadzenie członków komisji ds. sądownictwa polubownego. Ogólny nadzór nad działalnością komisji sprawowała Rada Adwokacka, której przewodniczący komisji miał obowiązek składać corocznie sprawozdanie z czynności komisji. Czynności administracyjne komisji wykonywane były przez sekretariat rady adwokackiej³⁶.

Przekazanie sprawy do komisji ds. sądownictwa polubownego następowało na podstawie dekretacji dziekana bądź uchwały Rady Adwokackiej lub jej Prezydium. Jeżeli strony nie sporządziły jeszcze zapisu na sąd polubowny, przewodniczący komisji, niezwłocznie po wplynięciu sprawy, delegował jednego z członków komisji do ugodowego załatwienia sprawy. Spór rozpatrywany przed komisją mógł zakończyć się w dwojaki sposób. Po pierwsze, strony mogły zawrzeć przed delegowanym członkiem ugodę, bądź prywatną, bądź w formie aktu notarialnego. Po drugie, strony mogły poddać się orzeczeniu komisji, która, po sporządzeniu zapisu na sąd polubowny, wydawała wyrok w trybie przepisów procedury cywilnej dotyczących sądownictwa polubownego. Jeżeli natomiast strony nie zawarły ugody i nie sporządziły zapisu na sąd polubowny lub zdecydowały się na wybór sędziów polubownych spoza członków komisji, postępowanie przed komisją kończyło się.

W razie podjęcia przez strony decyzji o załatwieniu sprawy przed sądem polubownym, delegowany adwokat sporządzał zapis na sąd polubowny. Zapis powinien zawierać oznaczenie stron, przedmiotu sporu oraz postanowienie, że skład sądu polubownego zostanie wybrany przez przewodniczącego spośród członków komisji ds. sądownictwa polubownego. Po powołaniu składu sądu polubownego przeprowadzano postępowanie sądowe, stosując przepisy procedury cywilnej, dotyczące postępowania polubownego. Każdej ze stron przysługiwało prawo złożenia wniosku o wyłączenie sędziego polubownego. Z każdego posiedzenia sądu sporządzano protokół³⁷. Orzeczenia wydane przez komisję ds. sądownictwa polubownego były niezaskarżalne.

Trzeci okres w dziejach adwokatury Drugiej Rzeczypospolitej rozpoczął się uchwaleniem w 1938 r. nowej ustawy o ustroju adwokatury, która zastąpiła regulację z 1932 r. Nowa ustawa utrzymywała kompetencję okręgowych rad adwokackich w zakresie rozstrzygnięcia

³⁶ *Regulamin komisji do spraw sądownictwa polubownego przy Radzie Adwokackiej w Warszawie, „Palestra” 1937, nr 4, s. 382 i n.*

³⁷ *Ibidem*, s. 384, 385.

na drodze polubownej sporów członków adwokatury. Nadal pozostały również w mocy uchwały organów korporacyjnych określające zasady i ramy wykonywania sądownictwa polubownego. Z uwagi na wybuch wojny, krótki okres obowiązywania ustawy z 1938 r. nie pozwala na dokonanie szczegółowej analizy działalności adwokackiego sądownictwa polubownego pod rządami nowego prawa.

Na zakończenie omawiania adwokackiego sądownictwa polubownego wskazać należy, że od chwili wprowadzenia w życie tej instytucji przez pierwszą polską ordynację adwokacką w roku 1918 następował jej stały rozwój. Wykonywanie sądownictwa polubownego rozstrzygającego spory członków palestry przez cały okres Drugiej Rzeczypospolitej należało do ustawowych czynności organów korporacyjnych i określane było ich licznymi regulaminami i uchwałami. Bez wątplenia adwokackie sądownictwo polubowne, jako instytucja nieznana współczesnej adwokaturze, zrealizowało w okresie swojego istnienia założenia i cele, dla których zostało ustanowione. Należy zwrócić jeszcze uwagę na fakt, że wykonywanie adwokackiego sądownictwa polubownego we wszystkich z obowiązujących w okresie Drugiej Rzeczypospolitej polskich ordynacjach adwokackich powierzone zostało radom adwokackim. W tym zakresie sądownictwo to było zatem elementem realizacji, tak nieodłącznej wolnej adwokaturze, zasady samorządności. Można zatem przyjąć za Jerzym Starościakiem, że adwokatura, na równi z sądownictwem, realizowała w omawianym okresie funkcję sprowadzającą się do walki o prawo³⁸. Tym samym, wykonywanie sądownictwa polubownego w Drugiej Rzeczypospolitej może być właśnie traktowane jako jedna z form walki ówczesnej adwokatury o prawo i godność stanu adwokackiego.

³⁸ J. Starościak, *Samorząd adwokatury*, Wrocław 1939, s. 101.